

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

UDK: 378 (497.7)

ISSN: 1409-9187

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
YEARBOOK

2018-2019

ФАКУЛТЕТ ЗА
ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ГОДИНА 8

VOLUME VIII

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
YEARBOOK
2018 - 2019**

ГОДИНА 8

VOLUME XIII

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
YEARBOOK
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

За издавачот/ For publisher
Проф.д-р Емилија Петрова Ѓоргева

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Мишко Цидров
проф. д-р Дејан Мираковски
проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева

Editorial board

Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Misko Dzidrov, PhD
Prof. Dejan Mirakovski, PhD
Prof. Emilija Petrova Gorgeva, PhD

Редакциски одбор

проф. д-р Снежана Ставрева Веселиновска
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Снежана Мирасчиева
проф. д-р Снежана Јованова Митковска
проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева
проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Никола Смилков
проф. д-р Виолета Николовска
проф.д-р Трајче Стојанов
проф.д-р Деспина Сивевска
проф. д-р - Ирена Китанова
проф. д-р Билјана Митевска Попевска
проф. д-р Даниела Коцева

Editorial staff

Prof. Snezana Stavreva Veselinovska, PhD
Prof. Sonja Petrovska, PhD
Prof. Snezana Mirascieva, PhD
Prof. Snezana Jovanova Mitkovska, PhD
Prof. Emilija Petrova Gorgeva, PhD
Prof. Blaze Kitanov, PhD
Prof. Nikola Smilkov, PhD
Prof. Violeta Nikolova, PhD
Prof. Trajce Stojanov, PhD
Prof. Despina Sivevska, PhD
Prof. Irena Kitanova, PhD
Prof. Biljana Mitevaska Popevska, PhD
Prof. Daniela Koceva, PhD

Главен и одговорен уредник /

проф. д-р Снежана Ставрева Веселиновска

Managing editor

Prof. Snezana Stavreva Veselinovska, PhD

Технички уредник

доц. д-р - Верица Јосимовска

Editor in chief

Docent Verica Josimovska, Ph.D.

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Снежана Кирова
(англиски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova
(English)

Техничко уредување

Славе Димитров

Technical editor

Slave Dimitrov

ISSN 1409-9187

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Address of the editorial office
Goce Delcev University – Štip
Faculty of philology
Krstе Misirkov 10-A
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА
CONTENTS

Емилија Петрова Ѓорѓева МОДЕЛОТ НА ПОЗИТИВНА ДИСЦИПЛИНА - ФРИДРИХ ЦОНС ВО СОВРЕМЕНОТО УЧИЛИШТЕ	5
Снежана Мирасчиева УЧЕБНИКОТ – НОВ ПРЕДИЗВИК НА МЕДИУМСКАТА ДИДАКТИКА	15
Маријана Димитрова, Никола Смилков, Билјана Попеска, Снежана Јованова-Митковска УЛОГАТА НА УНИВЕРЗИТЕТОТ И ПРЕДИЗВИЦИТЕ ВО ОБРАЗОВАНИЕТО ЗА ВОЗРАСНИ И ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ	21
вон. проф. д-р Оливер Цацков БРЕГАЛНИЧКАТА ГОЛГОТА	29
вон. проф. д-р Даниела Коцева СЕКУЛАРИЗАЦИЈАТА И САКРАЛИЗАЦИЈАТА ВО СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО	37

Овој број од Зборникот на Факултетот за образовни науки му е посветен на проф. д-р Стеван Алексоски, по повод неговото заминување во пензија. Од името на благодарните колешки и колеги, од името на студентите, му посакуваме долги и плодни пензионерски денови. Ни беше чест што ја имавме привилегијата да соработуваме со човекот, научникот и професорот Стеван Алексоски, низ долгите години професионален растеж.

СЕКУЛАРИЗАЦИЈАТА И САКРАЛИЗАЦИЈАТА ВО СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО

Проф. д-р Даниела Коцева

Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип
daniela.koceva@ugd.edu.mk

Апстракт:

Религијата многу векови била преовладувачки начин на мислење за светот кај самиот човек или популарната метафизика (како што кажал Шопенхауер). Религијата, и на повисок степен од развојот на човештвото, како што бил феудализмот, владеела со мислењето и чувствата на луѓето. Филозофијата и науката биле долго време, но можеле и да останат, слугинки на теологијата. Од вишата божествена реалност е изведен, не само природниот свет, туку и светот на човековите, морални и политички норми и односи. Бог е извор на моралните закони, набојната волја, оттука почивали авторитетот на световниот владетел, кој долго време владеел по волјата на Бог, а многу подоцна и по волјата на народот. Ова суверено владеење на религијата, како начин на мислење и чувствување и влијанието на црквите на општествените и политичките односи, почнуваат да слабеат од доцниот среден век. Постепено, почнува да се пробива световното гледиште на светот, како нужна поврзаност на реалните, овострани сили кои не оставаа место за оностраниите. Природата, од почеток, почнува да добива своја онтолошка, естетска и морална вредност, како што некогаш имала во грчкото сфаќање, па духовното преориентирање во Европа на почетокот на новиот век, почнува да се врши под влијание на поновите откритија и обновите на античките сфаќања за светот и животот (хуманизмот и ренесансата).

Напредно со рехабилитацијата на природата, тече и рехабилитацијата на човековиот разум, како еден извор на сознание и критериум за вистина. Според овој критериум, повеќето западни општества доживуваат секуларизација од крајот на 19 век, а истиот, драматично е забрзано од 60-те години на 20 век. Секуларизацијата е поочигледна на општествено, отколку на лично ниво. Важните општествени функции, што во западните општества некогаш ги извршувале црквите, постепено се намалуваат зашто државата и световните организации ја презеле одговорноста за политиката, школството, социјалните грижи итн.

И во културна смисла, христијанството не е веќе доминантна сила, бидејќи е присилно да се натпреварува со алтернативните извори и системи на верување. Но, на личен план, религијата буди голема поврзаност. Иако религиозното однесување, како и одењето во црква, ослабеле, религиозноста и идентификацијата со религијата и натаму се силни. Освен што сведочи за слабеењето на религијата, крајот на 20 век е одбележан, со подем на нови, поиманентни и поцелосни форми на духовност, кои повеќе се во врска со негувањето на единствен субјективен живот, отколку со повикувањето на нормите

дадени од Бога. Во таа смисла, секуларизацијата (на традиционалната религија) и сакрализацијата (на новите форми на духовност), се одвиваат истовремено.

Клучни зборови: *секуларизација, сакрализација, современо општество, плурализам, интеркултурна размена*

Терминолошко определување: секуларизација и сакрализација

Зборот секуларизација, доаѓа од латинскиот збор *saeculum*, која првобитно се однесувало на човековата доба, век. Во времето на царот Август, го добил значењето како и грчкиот збор *aión* – светско време. Во христијанството, тој грчки збор означува овосветско - грешно време, наспроти оностраниот вечен живот. Воопшто, изразот секуларно означува она што е световно, наспроти свештено- духовно. Поимот секуларизација, во заострена смисла, се однесува на раздвојување на духовното и световното (т.е. секуларното).

Како поим и термин, социологијата на религијата и историјата на културата, воопшто, секуларизацијата позитивно ја одредуваат како преовладување на световниот дух, а негативно, како слабеење на влијанието на религијата или нејзино постепено исчезнување како начин на мислење, живеење и однесувањеспрема светот, со истовремено слабеење на црквата како општествено-политичка сила. Паралелно со терминот секуларизација, се употребува и терминот лизација, кој значи исто, потоа дехристијанизација и атеизација. Поимите дехристијанизација и атеизација не се употребуваат еднозначно. Атеизацијата значи потполно напуштање на религиските замисли и сфаќања, додека терминот дехристијанизација се употребува за процесот на слабеење на влијанијето и функционалноста на христијанската религија, кај самите христијански верници. Според социологот Ј.Лукиќ, религиозен проблем на современиот свет не е атеизмот, туку верската анемија, практичната арелигиозност, дневниот живот без мистерија. Според овој автор, кој има користено импозантна литература за ситуацијата на христијанството во Европа и Америка, процесот на дехристијанизацијата се исполнува се следниве појави. Прво, пад на верската практика, црквата се прозива само кога се раѓа или умира, а никогашкогасеживее. Второ, апстрактност и безживотност на религијата. На лествицата на животни вредности, верата паѓа се пониско. Верата го губи влијанието на практичниот живот на верникот (посебно кога станува збор за животот на младите, кои повеќе го ценат комфорот, сексот, среќата и работниот успех, отколку религијата). Таа станува маргинална животна содржина. Трето, се распаѓа старото комплексно и комплетно верување, па сега се прифаќаат само некоидоктрини, а други верници ги отфрлаат, на пример, се верува во Бог, но не и во задгробен живот. Четврто, се намалува- поместува антрополошката база на верување: луѓето од зрелата доба се сè помалку

религиозни, па основата на верата ја сочинуваат деца, стари лица и жени. Петто, религијата се повеќе е станува фамилијарн аработа, а не како и порано работа на државата. Шестто, сео днесува на социјалната база на религијата и тоа така што христијанството губи влијание врз ниските слоеви, а станува вера на моќни и богати (овој заклучок не е секогаш сигурен и достоин докрај).

Секуларизацијата означува процес во кој религијата слабеа по значење, во однос на личниот живот, односно на општеството. Наспроти тоа, сакрализацијата (десекуларизација) означува процес во кој религијата добива во значење на личниот живот, односно општеството. Нивоата на секуларизација и сакрализација, се мерат со бројот на активни верници во религиските институции.

Десекуларизацијата – сакрализацијата, како општествен феномен, се објаснуваат како постепено навлегување на светото во воспоставеното световно опкружување. Десекуларизацијата се обидува да го наметне религиозниот поглед на светот, давајќи му религиозен колоритет, ги наметнува религиските вредности, давајќи ѝ особен примат на верската етика, а во политичкиот и општествениот живот, значи легитимирање на верата како политички, односно „респектабилен” општествен субјект, надминувајќи ја фазата во која таа се обликувала како приватна работа на верниците. Десекуларизацијата – сакрализацијата се артикулира низ развојот, на пример, на религискиот фундаментализам, низ појавата на неокаризматички заедници, низ појавата на бројни затворени верски заедници, кои ја потенцираат својата оригиналност, низ појавата на десно ориентираната политичка сила, преку создавањето на таканареченото морално мнозинство, преку појавата на многу јасновидци, толкувачи на сонови и судбини, преку создавањето на „лечилишта” во кои, со употреба на религиската „терапија”, се лекуваат патолошките појави создадени како последица на владеењето на безбоштвото и слично. Десекуларизацијата детерминира создавање на нови и зацврстување на веќе постојните верски заедници, но поради бележењето на развојот на религискиот фундаментализам, на макро план, религиските заедници делуваат помалку усогласено, се напуштаат големите идеи за обединување и се прибегнува кон создавање помали асоцијации меѓу заедниците кои се догматски блиски. Контра секуларизацијата, пак, се обликува како нагло свртување кон светото, како стопроцентно брзо менување на тенденцијата и буквално заменување со контрастното свето на местото на световното.

Ако вниманието го насочиме кон светот, ќе најдеме на сакрализација што значително се разликува, наидуваме на обновување на традиционалните облици на религија. Речиси сите т.н. религии, вклучувајќи ги хиндуизмот и будизмот, доживуваат ревитализација од 70-тите години на 20 век, но најдраматичен раст доживува воскреснувачкиот ислам (тенденција наречена исламизам) и харизматското христијанство (кое понекогаш се нарекува пентекостализам).

Сакрализацијата често е поврзана со утврдувањето на новиот „независен“ идентитет. Во случајот на воскреснувачкиот ислам, тие идентитети се првенствено национални и наднационални, при што исламот му помага на муслиманскиот свет да се издигне над економските и културните влијанија што ги наметнува Западот, како и да им се спротивстави. Во случајот на харизматското христијанство, религијата почесто се вклучува на личен и на локален план, на кој им помага на поединците да го воспостават, бранат и јакнат сопствениот идентитет. Во услови на сиромаштија, тешкотии и општествени проблеми, овие религии имаат важна улога во давањето на материјална, општествена и духовна поддршка. Причините за секуларизацијата и сакрализацијата во современиот свет се предмет на жестоки расправи.

Досега, социолозите посветувале многу повеќе енергија во развивањето теории за секуларизацијата, отколку за сакрализацијата, главно, затоа што секуларизацијата траеподолго.

Има пет главни облици на теорија на секуларизацијата, во зависност од тоа на кој процес од модернизацијата, секој од нив се идентификува како истакната причина:

1. Теориите што се концепираат на диференцијацијата, тврдат дека религијата го загубила значењето, кога процесот на функционалната диференцијација, ги раздвоил функциите во современото општество на специјализирани сфери (политика, просвета, право итн.), од кои секоја настојува да стане автономна во однос на религијата. Пример за таквата теорија е теоријата на Никлас Лукман, која линеарно е составена од сукцесија на четири социјални форми на религијата. Според него, сè започнува со диференцијацијата на ниво на свеста, кога различни луѓе, на различен начин започнуваат да го набљудуваат светот. Новото, натприродно ниво на свест ја дава религијата, а таа дава основа за диференцијација на општествената база (религиски институции). Од оваа трансформација произлегуваат неколку нивоа на свест. Прво, религијата ја губи контролата над оние сфери на животот што стануваат автономни. Второ, израснуваат голем број натпреварувачки светогледи. Нивната компетенција доведува до колапс на религијата. Но, позначајна за намалувањето на значајноста на религијата е приватизацијата. Таа го обезбедува учеството на човекот во различни сфери, а таа ја активира потребата на човекот да изгради свој сопствен, приватен светоглед. Овој поглед има два колапса: прво, религиските теми, родени во овој приватен светоглед, стануваат генерализирани и почнуваат да функционираат како елементи на нова, невидлива религија. Второ, оваа религија станува се посветска поради малото соочување со трансценденталното во секојдневните активности.

2. Теории што се концентрираат на рационализацијата, го издвојуваат процесот со кој современото општество станува рационализирано, бирократизирано и научно, во сите начини на дејствување, како одговорно за разочарувањата и демистификацијата на светот. Меѓу попознатите теории, во оваа група, се на: Питер Бергер, Брајан Вилсон... Теоријата на Вилсон, е градена во духот на Тенисовите заедница-општество. Како најзначаен фактор за секуларизацијата, тој ја смета рационализацијата. Двата процеса имаат реципрочно влијание, така што рационализацијата претставува и причина и последица на секуларизацијата. Растот на рационализацијата значи зголемување на улогата на науката, затоа што таа има одговори кои даваат плодни резултати. Колку државата, повеќе ја спонзориранауката, толку помалку е посветена на промоција на религијата. Новата група носители на науката е составена од луѓето од економската сфера. Рационализацијата се манифестира и како трансформација на општествената контрола, која ја губи моралната нишка и станува техничка и анонимна. Додека старата контрола се осврнувала на општите диспозиции на работникотзаработливост, одговорност, точност итн., кои биле постигнувани преку религиската социјализација, новата се служи со механички средства за регулација на работната ситуација. Рационализацијата се манифестира и во растечката бирократизација на општествената интеракција. Придружна појава е диференцијацијата на религијата од другите општествени улоги и институции, автономизација на општеството од религиското туторство, нејзино потиснување од науката и социологијата во објаснувањето на светот, плурализација на самата религија и растечка световност нанејзините организации, опаѓање на религиската практика и афилијација, растна неверувањето и атеизмот на индивидуално ниво.

Секуларизацијата се однесува на губењето на општествената значајност на религијата; на изделувањето на политичките моќи од придобивките и погодностите на религиските установи; на свртувањето од религиска кон световна контрола во различните активности; на намалувањето на процентот на времето, енергијата и ресурсите што луѓето ги посветуваат на натприродните нешта; на опаѓањето на религиските институции; на замената на религиските прописи; на постепено заменување на религиската свест со емпириска, рационална, инструментална ориентација; напуштањето на митски, поетски и уметнички интерпретации на природата и општеството и нивна замена со фактички описи; и заедно со тоа, на ригорозно изделување на проценувачките и емотивни диспозиции со когнитивни и позитивистички ориентации. Во испитувањето на оваа дефиниција на секуларизацијата, Вилсон забележува дека она што таа не го содржи е дека сите луѓе имаат постигнато секуларизирана свест. Секуларизацијата, за Вилсон, претставува долготраен процес кој се остварува во сите општества, но во секое на посебен начин, условен од неговите посебни прилики. Токму големата

варијабилност на природата и обемот на промената на улогата на религијата во различните делови на светот, придонесува за полемиките и збрката околу секуларизацијата, во рамките на социологијата на религијата. Слично како Бергер и Вилсон, во постоењето на секти во современите западни општества, наоѓа доказ за нивната секуларизираност. Сектите претставуваат последна тврдина на верата во општествата што поминуваат низ процес на секуларизација и можат да сесфатат како реакција на состојбата во која религиските вредности ја изгубиле општествената значајност.

3. Теории кои се концентрираат на плурализацијата, кои тврдат дека верувањата изгледаат веројатни, ги споделуваат со некој човек што ги познава, но губат во сила кога човек ќе стане свесен дека луѓето веруваат во различни нешта. Поради постепената плурализација на современото општество, традиционалното верување изгледа навидум неможно – доколку не е способно да се одржи внатре во ограниченасупкултура.

4. Теории што се концентрираат на индивидуализацијата, сугерираат дека процесот со кој авторитетот се прифаќа, е штетен по религијата бидејќи тој настојува да владее со луѓето, не дозволувајќи им да направат сопствен избор.

5. Теории што се концентрираат на поопштествувањето, сметаат дека религијата е силна на ниво на локалната заедница и затоа тврдат дека процесот, со кој поширокото општество, посебно нацијата, станува поважно од локалните општества, е деструктивен порелигијата.

И покрај тоа што овие теории често сметаат за меѓусебно спротивставени, тие може да се посматраат и како заемно компатибилни, бидејќи секоја од нив издвојува различен аспект на општествениот процес на модернизацијата, што е одговорен за секуларизацијата. Поради тоа, во практиката, тие подобро опстануваат заедно отколку изолирано.

Иако не постојат утврдени теории на сакрализацијата, можно е да се дадат некои општи согледувања за условите под кои религијата добро функционира. Изгледа дека религиите опстануваат кога ќе се здружат со доминантната политичка и економска власт, или кога ќе имовозможат на народите да се спротивстават на таквата власт (на пример, успехот на религијата во Северна Ирска или во Полска). Во двата случаја, религиите имаат многу да понудат: општествено единство, кохезија и важна цел. Но, религиите добро функционираат и кога не нудат јакнење на општествен, туку на личен план. Историски гледано, тоа е очигледно многуте разновидни манифестации на религија, што често се класифицираат или отфрлаат како магиски.

Во современиот капиталистички концепт, се забележува уште еден пример на јакнење на религијата поради она што таа го нуди по прашањето на лично

учество во развојот на духовноста. Тековните општествено-економски и културни услови го поттикнуваат свртувањето кон себеси, при што се отфрлаат сигурните структури и наметнатите улоги, и од поединците се бара сами да опстанат во современата економија. Наместо да се потпираат на она што е дадено, поединците мора да се создаваат и да се обновуваат самите себе, за да опстанат и да напредуваат. Во таквата ситуација, не е изненадување што религијата имотс тапува место на новите форми духовност, кои нудат оздравување, јакнење и негување на уникатен субјективен живот. Бог веќе не се доживува како битиена кое треба да му се покоруваме, туку како сила, енергија или дух, што може да се искористи за остварување на задачата да станам сè што можам да бидам. Под тие услови, личниот развој се идентификува со духовниот, а светото наоѓа нова улога во општествата.

Секуларно општество

Секуларното општество не прифаќа еден поглед на светот и на улогата на човекот во него, тоа е плурално, толерантно, решавањето на проблемите е рационално. Секуларизмот е движење кон модернизација, за усовршување на човекот и општеството и е критичен на верската правоверност. Додека секуларната држава добива поддршка и од црквите: „на кралот - кралевото, на Бог - бојжото”, верските заедници се против секуларизацијата на општеството, гледајќи закана во моралниот релативизам. Но, и доколку се прифати дека секуларизацијата е модернизација, таа како критика на верската правоверност, самата, не смее да стане догма.

Различни концепти на секуларност, од пријателска до непријателска, и различни контексти, даваат различни исходи. САД во западниот свет, се првата секуларна држава, но спаѓаат во земјите со јаки традиционални-религиозни вредности, односно имаат „јасна раздвоеност и актуелна соработка”. Франција (од 1905 г.) и Турција (од 1928 г.) се два најчести примери за помалку пријателски концепт – кај лаиците има одредено ограничување на јавното искажување на религијата.

Прогресивно, иако многу нерамномерно, секуларизацијата на Европа е непобитен општествен факт. Според истражувањата, вршени од страна на Мартин, во „Атеизмот: Современите цени и модели“ (Martin, 2007), и Грели во „Религијата во Европа на крајот на вториот милениум“ (Greeley, 2003), вистина е дека стапките на религиозноста се разликуваат значително во цела Европа. Источна Германија е далеку од најмалку религиозните земја на Европа, од страна на која било мерка, на долго растојание од Република Чешка и Скандинавските земји. Во друга крајност, Ирска и Полска се далеку од повеќе верски земји во Европа, со стапки споредливи со оние на САД. Во принцип, со значителен исклучок на Франција и Чешка, католичките земји имаат тенденција да бидат повеќе религиозни, отколку протестантските или мешаните земји

(Западна Германија, Холандија), иако Швајцарија (мешана и традиционално стабилна/структурирана земја, споредено со Холандија) стои на висока скала на Европската верска скала, со стапки слични на оние на католичка Австрија и Шпанија.

Во секој случај, низ Европа од 1960 г. забележано е зголемување на мнозинство од населението кое престанало да учествува во традиционалните религиозни обичаи, барем на редовна основа, додека се уште постоело одржано релативно високо ниво на религиозни убедувања. Во однос на ова, можеби треба да се зборува за непосетеност на црквите од европската популација и на верска индивидуализација, наместо на секуларизација. Дејв, (Davie 1994: Religion in Britain Since 1945: Believing Without Belonging, 2000) ја карактеризира оваа општа европска ситуацијата како „верување без припаѓање“. Во исто време, сепак, голем број на Европејци, дури и во повеќето секуларни земји, се уште се идентификуваат себеси како „христијани“, што укажува на еден имплицитен, дифузен и поплавен христијански културен идентитет.

Од Франција до Шведска и од Англија до Шкотска, историските цркви (католичката, лутеранската, англиканската или калвинската), иако лишени од активно членство, се уште функционираат, како што биле јавни носители на националната религија.

Анализирајќи го процесот на секуларизацијата или детрадиционализацијата, Фен ќе констатира дека тој, во современите општества, не доведува до исчезнување на религијата. Таа продолжува да игра значајна јавна улога и да се носи со инвазивната доминација на световната држава и нејзините дискусии. Процесот на диференцијација на религијата и државата, не доведе до исклучување на религијата од политичката сцена, туку до нејзина дифузија. Процесот на секуларизацијата, додека ја поткопува согласноста околу локацијата и значењето на светото, ги зголемува изгледите дека различните институции и групи, своите барања за општествен авторитет ќе ги засновуваат на различни религиски подлоги. Секуларизацијата, во форма на војна, се одвива во пет реверзибилни етапи во општеството за определување на границите на светото. Првиот чекор е свештенството, вториот - војната што тоа ја започнува за определување на границите на светото, третиот ја вклучува државата и нејзините барања за споделување на авторитетот над светото и така ја гради граѓанската религија, зголемениот број партиципанти се четвртата етапа, а сепарацијата на индивидуалната и колективната сфера е петтиот чекор (Fenn, 1978: 26).

Заклучок:

Потребен е нов концепт на секуларизам кој се одразува во мултикултурни и мултирелигиозни општества. Се согласувам со Детлеф Полак кога вели: „Ако модернитетот е, дефиниран од страна на процесите на културна плурализација,

институционална диференцијација и урбанизација, тогаш религиите не страдаат од пораз во услови на модерноста, туку напротив”. Концептот може да се опише како „секуларна држава и отворено општество”: концепт каде што поделбата меѓу државата и црквата овозможува религијата да влијае не само на приватниот живот, но, исто така, и на јавниот живот. Поделбата помеѓу јавниот и приватниот живот се повеќе е матна и тешко да се постигне во практика. Религијата не е само приватна работа, но, исто така, влијае на јавната дебата. Црквите се општествени субјекти кои се надвор од поединецот и имаат за цел да влијаат на јавната сфера. Според мое мислење, потребно е еден нов вид на демократија: плуралната демократија, која не би се базирала на премолчена културна сличност, туку на признавање, отворање и прифаќање на идејата на различноста. Ваквото пресоздавање на демократијата, врз основа на вистинските ‘ние’ од толку многу луѓе, заедници и култури, е вистински предизвик со којшто треба да се соочиме. Европа стана мултикултурно и мултиконфесионално општество. Главните предизвици за современите демократии во Европа се да се признаат и да се вклучат културните разлики. Толеранција и почитување на секоја религија е почетна точка за ова, вклучувајќи ја и слободата да носат верски симболи. Секуларизмот треба да стане контекст за преговори за верските разлики. Клучното прашање е како секуларната држава управува со верската различност: како може да се постигнат и одржат заедничките вредности. Важно е да се продолжи со активности кои придонесуваат за едно меѓусебно разбирање меѓу различните религии и култури, особено меѓу муслиманите и немуслиманите. Ова треба да оди подалеку од тоа, заедно да јадат едни со други храна, или да слават едни со други официјални празници. Неопходно е да се искорени секоја табу-тема што спречува отворена дискусија на културните и верските разлики, како што секое население треба да се прифати не само како рамноправен граѓанин, но и како одговорен граѓанин. Клучното прашање е реципроцитетот, што се однесува на заедничката одговорност и рамка која остава простор за признавање на разликите и разновидноста. Образованието и медиумите играат важна улога во обликувањето на перцепциите на религијата. Улогата и одговорноста на медиумите во влијанието на јавната дебата и јавното мислење, треба да се решат. Слободата на печатот е основна карактеристика на демократијата. Прашањето за одговорноста на новинарите е од клучно значење. Стереотипите и стигматизацијата во обликувањето на перцепцијата на религијата, мора да се избегне, но истото важи и за медиумите во западните земји. Во однос на образованието, ние треба да се обидеме да внесеме разноликост во образовниот систем. Младите луѓе, дури и од раното детство, треба да бидат во можност да научат за меѓукултурните реалности и да комуницираат со луѓето од различни потекла. Интеркултурната размена, може да биде ефикасен инструмент на наставата по религија - таа треба да се реформира за да се вклучи плурализмот и да стави акцент на меѓуверски

дијалог. Образованието треба да ги охрабри и да ја развие љубопитноста и способноста да размислуваат критички, да поставуваат прашања и никогаш да не прифаќаат ништо, без разбирање зошто.

Користена литература:

- [1] Ash Amin (2004), *Architecture of knowledge*, Oxford: Oxford University Press
- [2] Бејл, Т., (2009), *Европска политика: компаративен вовед*, Скопје: Академски печат
- [3] Beckford, J., A., Richardson, J., T., (2000), *Challenging Religion*, N.Y: Routledge
- [4] Bruce S., Edward, L., G., (2001), *Education and religion*, Cambridge: National-Bureau of Economic Research
- [5] Цветанова, Г., (2007), *Културните разлики и општествената интеграција: Македонија пред и по Рамковниот договор*, Скопје: Институт за економски стратегии и меѓународни односи Охрид
- [6] Copley, T (2008) *Teaching Religion: Sixty Years of Religious Education*, 2nd edition. Exeter: University of Exeter Press
- [7] Council of Europe (2006), *Religious diversity and intercultural education: a reference book for schools*, ed. By John Keast
- [8] Greeley, A. (2003) *Religion in Europe at the End of the Second Millennium*. New-Brunswick, NJ: Transaction Publishers
- [9] Moulin, D., P., J., (2007), *Religious Education in the twenty-first century: a philosophical critique and practical suggestion*, Harris Manchester College
- [10] Партриц, К., (2009), *Религии во светот, Нов Лајонов прирачник – трето издание*, Скопје: Младинска книга
- [11] Davie (1994) Davie, Grace, *Religion in Britain since 1945: Believing without Belonging*, Oxford: Blackwell, 1994
- [12] Davie (2000a) Davie, Grace, *Religion in Modern Europe – A Memory Mutates*, Oxford: Oxford University Press, 2000
- [13] Fenn, Richard K., (1978), *A Theory of Secularization*, Storrs Conn.: Society for the Scientific Study of Religion